

BINNENLANDSE ZAKEN
INGEKOMEN
 15 NOV. 1994
 Afdeling: CRW
 Agenda: CW94/1212
 RAPPEL NA 14/12/94

KIESRAAD

94/194

Aan

de Staatssecretaris
 van Binnenlandse Zaken
 Mr. J. Kohnstamm
 Postbus 20011
 2500 EA 's Gravenhage

Bijlagen	Uw kenmerk	Ons kenmerk	Datum
geen	CW94/U863	KR94/316	14 november 1994
Inlichtingen bij		Doorkiesnummer	
mevr. E.B. Pronk		070-3026266	
Onderwerp			
adviesaanvraag inzake openingstijden stembureaus			

Geachte heer Kohnstamm,

Bij bovenvermelde brief heeft de voormalige Minister van Binnenlandse Zaken, mevrouw De Graaff-Nauta, zich naar aanleiding van de opgedane ervaringen bij de laatste verkiezingen van de gemeenteraden en de Tweede Kamer tot de Kiesraad gericht met het verzoek advies uit te brengen over een viertal onderwerpen. Een van die onderwerpen betreft de openingstijden van de stembureaus. De Kiesraad heeft over dit onderwerp beraadslaagd, hetgeen heeft geleid tot het hierna volgende advies.

Het verzoek van de voormalige Minister vloeit voort uit een brief van de burgemeester van Rotterdam, waarin deze voorstelt de openingstijden van de stembureaus te verruimen van 8.00 tot 19.00 uur naar 7.00 tot 20.00 uur. Naar het oordeel van de burgemeester zou een verruiming van de openingstijden de opkomst positief beïnvloeden. Hij wijst op de drukte op het stembureau rond openings- en sluitingstijd, het gewijzigde arbeidsritme en de langere reistijden bij het reizen van en naar het werk. In een voorlopige reactie op die brief heeft minister De Graaff-Nauta gewezen op een aantal bezwaren: het zal moeilijker zijn stembureauleden bereid te vinden om in een stembureau plaats te nemen en bovendien zal de voorlopige ANP-uitslag een uur later dan thans beschikbaar zijn (thans is deze rond middernacht beschikbaar).

De totstandkoming van de huidige openingstijden heeft een lange voorgeschiedenis. Sedert de inwerkingtreding van de eerste Kieswet (in 1850) waren de openingstijden van de stembureaus van 8.00 tot 17.00 uur. In de loop der jaren zijn vele voorstellen gedaan c.q. amendementen ingediend tot wijziging van die openingstijden. Bij de wijziging van 1895 werden reeds amendementen ingediend ertoe strekkend de stembureaus 's avonds tot 21.00 uur geopend te houden, doch deze werden niet aanvaard. In het voorlopig verslag bij het in 1900 ingediende voorstel tot wijziging van de Kieswet gingen stemmen op tot verruiming van de openingstijden

"aangezien bij de bestaande voorschriften de fabrieksarbeiders, de landbouwbevolking en de handelsreizigers vrijwel geen gelegenheid hadden aan de stemming deel te nemen". (Het stemmen in een stembureau naar keuze en het stemmen bij volmacht waren toen nog niet mogelijk.) De regering stelde vervolgens bij nota van wijziging een openingstijd voor van 11.00 tot 20.00 uur, met dien verstande dat de stemming van 17.00 tot 18.00 uur geschorst zou worden voor het gebruiken van de maaltijd. Vervolgens werden verschillende amendementen ingediend en verworpen, waarna de regering in overleg met de commissie van rapporteurs de bij nota van wijziging voorgestelde aanpassing introk. De openingstijden bleven derhalve ongewijzigd: van 8.00 tot 17.00 uur.

Ook bij de parlementaire behandeling van de wijziging van de Kieswet van 1917 werd weer van verschillende zijden voorgesteld de stembus later open te stellen. Ook waren er voorstellen tot openstelling gedurende twee dagen. De voorstellen werden niet aangenomen.

Hetzelfde deed zich weer voor bij het in 1921 ingediende voorstel tot wijziging van de Kieswet. Overigens bood toen de Kieswet inmiddels de mogelijkheid de stem in een andere dan de eigen gemeente uit te brengen. Ook in de nieuwe Kieswet van 1951 bleef de openingstijd van de stembureaus ongewijzigd. De regering was van oordeel dat een verlenging van de openingstijd de leden van de stembureaus te zeer zou belasten.

In 1955 verzocht de Stichting van de Arbeid de minister een zodanige wijziging van de Kieswet te bevorderen, dat het niet geringe productieverlies dat op verkiezingsdagen ontstond tengevolge van werkverzuim, zou worden verminderd. Zij stelde een verruiming voor tot 19.00 of 20.00 uur. In het in dat jaar ingediende voorstel tot wijziging van de Kieswet is in aansluiting op het verzoek van de Stichting van de Arbeid een verlenging van de zittingsduur van de stembureaus tot 19.00 uur opgenomen. In de toelichting vermeldt de minister dat hij lang gearzeld heeft alvorens met dit voorstel te komen. Hij merkt daarbij op dat weliswaar een zittingsduur als door de Stichting voorgesteld op zichzelf in andere landen niet ongewoon is, doch dat de leden van de Nederlandse stembureaus daaraan niet gewend zijn en het naar zijn mening de vraag zal zijn of een voldoende aantal van hen bereid zal zijn hun werkzaamheden met nog enkele uren te verlengen, in het bijzonder in die gemeenten waar men reeds moeite heeft voldoende leden voor de stembureaus aan te trekken. De minister geeft de gemeentebesturen dan ook in overweging de presentiegelden van de leden te verhogen.

De openstelling van de stembureaus tot 19.00 uur kwam tot stand bij de Wet van 9 februari 1956, Stb. 68.

Deze historische beschouwing leert dat vele argumenten pro en contra al eens zijn gebezigd.

De Kiesraad wijst er allereerst met nadruk op dat naast een verruiming van de openingstijden van stembureaus andere maatregelen denkbaar zijn -en in de loop van de tijd ook zijn genomen- die een gunstige invloed kunnen hebben op de opkomst. Hierbij moet in de eerste plaats worden gewezen op de invoering van de mogelijkheid in een stembureau naar keuze of bij volmacht te stemmen, welke mogelijkheden de problemen van de werkende kiezer hebben verminderd. Voorts moet worden gewezen op de bepaling van artikel J 10 van de Kieswet, die werkgevers verplicht de werknemer zonodig enkele uren vrijaf te geven om de stem te kunnen uitbrengen. Bij de laatstelijk gehouden verkiezingen is ook gebleken dat gemeentebesturen actief kunnen zijn in het zoeken naar mogelijkheden om de kiezer te stimuleren van zijn stemrecht gebruik te maken. Zo werd in de gemeente Utrecht een stembureau ingericht in de hal van het Centraal Station, waar forensen op weg naar hun werk konden stemmen met gebruikmaking van een kiezersbewijs. Te verwachten

is dat de snelle ontwikkelingen op het gebied van de informatietechnologie ertoe zullen leiden dat het stemmen in een andere gemeente in de toekomst nog aanzienlijk gemakkelijker kan worden gemaakt. Men denke in dit verband aan de ontwikkelingen met betrekking tot betaalautomaten.

Met betrekking tot een verruiming van de openingstijden van de stembureaus stelt de Kiesraad voorop dat bij een verruiming van de openingstijden in veel gevallen niet te ontkomen valt aan een dubbele bezetting van de stembureaus. Het is de vraag of daarvoor voldoende geschikte personen kunnen worden gevonden. De ervaring leert dat thans reeds in veel gemeenten het voorzien in een adequate bezetting van de stembureaus problemen oplevert. Wellicht zal een aanzienlijke verhoging van het vacatiegeld of een wettelijke verplichting van ambtenaren om zitting te nemen in een stembureau hiervoor een oplossing bieden.

Voorts is de Kiesraad van oordeel dat voor een verruiming van de openingstijd een voorwaarde is dat de stemming op elektronische wijze geschiedt. In dat geval zijn immers de werkzaamheden van het stembureau na de sluiting van de zitting aanzienlijk beperkter. In die gemeenten waar nog met stembiljetten wordt gestemd (thans nog het merendeel) zal een later sluitingstijdstip van de stembureaus tot gevolg hebben dat de werkzaamheden van het stembureau aan de vaststelling van de uitslag tot laat in de avond plaats vinden, hetgeen weer tot gevolg heeft dat de ANP-uitslag pas ver na middernacht bekend zal zijn.

Het voorstel van de Burgemeester van Rotterdam is met name ingegeven door de veronderstelling dat een verruiming van de openingstijden van de stembureaus de opkomst zou bevorderen. De Kiesraad is daarvan echter nog geenszins overtuigd. De praktijk leert dat het overgrote merendeel van de werkende bevolking in Nederland vóór 19.00 uur thuis is.

Zou het sluitingstijdstip worden verschoven naar 20.00 uur dan zullen kiezers er wellicht voor kiezen hun stem na in plaats van vóór de avondmaaltijd uit te brengen. Dat dit tot een hogere opkomst zal leiden, lijkt echter twijfelachtig. Wellicht zal deze verruiming wel enig soelaas bieden voor de congestie-problemen die zich thans rond sluitingstijd voordoen.

De Kiesraad is zich ervan bewust dat het huidige openingstijdstip (8.00 uur) voor een groot deel van de werkende bevolking te laat is. Dit verklaart ook waarom het rond sluitingstijd aanzienlijk drukker is dan rond openingstijd. De vraag lijkt echter gewettigd of een vervroeging van het openingstijdstip ertoe zou leiden dat meer kiezers aan de stemming zullen deelnemen. Daarbij zij opgemerkt dat de leden van het stembureau ruim vóór de openingstijd aanwezig dienen te zijn, teneinde alles in gereedheid te brengen voor de stemming. Bij een vervroeging van de openingstijd tot 7.00 uur zou dat betekenen dat de leden om ca. 6.00 uur aanwezig moeten zijn en dat rond die tijd ook alle stembiljetten aanwezig moeten zijn c.q. alle stemmachines in gereedheid moeten zijn gebracht. Daarbij zij erop gewezen dat voor de stembureaus veelal gebruik wordt gemaakt van schoolgebouwen. Deze gebouwen zijn in veel gevallen beveiligd en voor de opening van die gebouwen zijn de gemeenten aangewezen op de medewerking van derden. De Kiesraad voorziet op dit punt problemen.

Het voorgaande brengt de Kiesraad tot de volgende conclusies:

- a. Het zou aanbeveling verdienen eerst te onderzoeken of een verruiming van de openingstijden van de stembureaus tot een hogere opkomst zal leiden. Het komt de Raad voor dat er voldoende onderzoekbureaus zijn die beschikken over de technieken om dit te onderzoeken.
- b. Voor een verschuiving van het sluitingstijdstip naar 20.00 uur is een

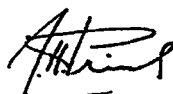
voorwaarde dat de stemming in alle gemeenten langs elektronische weg geschiedt. Hoewel deze wijze van stemmen sterk in opkomst is, is het de vraag of deze situatie zich op korte termijn zal voordoen.

Tot slot merkt de Kiesraad nog het volgende op.

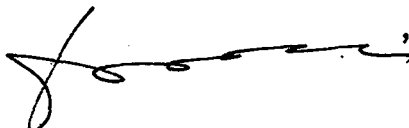
De Raad heeft zich de vraag gesteld of met het oog op een bevordering van de opkomst overwogen zou kunnen worden de stemming te laten plaatsvinden op de zaterdag of -zoals in de meeste andere Europese landen gebruikelijk is- de zondag.

De Kiesraad realiseert zich echter dat het stemmen op zondag onoverkomelijke bezwaren zal oproepen bij een deel van de protestants-christelijke gemeenschap en ziet om die reden af van een positief advies op dit punt. De Raad vraagt zich voorts af of bezwaren van gelijke aard gelden voor de Joodse Gemeenschap wanneer de stemming zal plaatsvinden op zaterdag. Wellicht verdient het aanbeveling dat vanwege uw departement in contact wordt getreden met vertegenwoordigers van de Joodse gemeenschap om te sonderen hoe daar wordt gedacht over het stemmen op zaterdag. Overigens geldt ook voor het houden van de stemming op zaterdag of zondag onze zorg voor een adequate bezetting van de stembureaus.

De Kiesraad,

, voorzitter

, secretaris